

Nr 602.

Av herr **Lundqvist m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 222, angående rätt till tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen, och för arbetare i statens tjänst.

Det förslag till reglemente angående tjänstepension för tjänstemän tillhörande den civila statsförvaltningen, som Kungl. Maj:t på föredragning av chefen för finansdepartementet förelagt innevarande års riksdag i proposition nr 222, innebär beträffande pensionsbeloppen ingen förändring av vad för närvarande gäller. Självfallet föreligger det ingen möjlighet att, såsom vid ärendets behandling inom 1930 års pensionskommittés förutsattes, nu framlägga ett förslag, i vilket dyrtidstilläggen inarbetats i de fasta pensionsbeloppen. Därmed är emellertid icke sagt, att en justering av de fasta pensionsbeloppen icke varit sakligt motiverad.

Pensionskommittén hava enhälligt såsom sin mening uttalat, att till grund för pensionernas beräkning borde läggas löneläget å medeldyrt i stället för, såsom för närvarande, löneläget å billigaste ort, s. k. A-ort. Departementschefen medger även, att vissa skäl kunna anföras för detta de sakkunnigas förslag, men har han dock stannat för att föreslå oförändrade pensionsunderlag.

De skäl, som av pensionskommittén anförts för att till grund för beräkningen av tjänstepensionerna lägga avlöningarna å en dyrare ortsgrupp än A-grupp, måste anses synnerligen starka. Särskilt förtjänar härvid framhållas, att allenast ett jämförelsevis ringa antal tjänstemän — en eller annan procent av hela antalet — äro placerade å orter tillhörande dyrtidsgrupp A.

Orsaken till att man i kommunikationsverkens pensionslag — vars bestämmelser rörande pensionsbelopp och pensionsavgifter m. m. blivit normerande för pensionsbestämmelserna vid övriga s. k. nyreglerade verk — satte pensionsunderlagen till ungefärligen två tredjedelar av lönen å A-ort, torde hava varit, att pensionen dittills beräknats på grundval av det ordinarie arvudet, alltså med bortseende från ortstillägg. Ortstilläggen utgingo emellertid före det nya avlöningssystemets införande i allmänhet endast å orter, där de allmänna levnadsomkostnaderna voro särskilt höga. Att, på sätt vid 1920 års pensionsreglering gjordes, låta förutvarande orter, där ortstillägg ej utgick, motsvaras av A-ortsgruppen måste emellertid anses oriktigt. Vid införandet av ortsgrupperingen år 1920 hänfördes nämligen endast en mindre del av de stationeringsorter, där förut intet ortstillägg utgick, till ortsgruppen A. Flertalet av dessa orter inplacerades i ortsgrupperna B, C och D och åtskilliga t. o. m. i ortsgruppen E. Man gör sig följaktligen skyldig till ett

stort misstag, om man jämför den avlöning, varå pensionerna tidigare beräknades, med nuvarande A-ortslöner. Löneläget å såväl A- som B-ortsgrupperna måste nämligen anses relativt sett ligga *under* lönenivån å förutvarande billigaste ort. Genom att man sålunda vid fastställandet av pensionsbeloppen i 1920 års pensionslag till utgångspunkt valde löner å ett lägre plan, än tidigare varit fallet, kommo de nyreglerade pensionerna att i alla de fall, där ej en avsevärd förbättring av realavlöningen hade inträtt i samband med nyregleringen av lönerna, att innebära direkt försämrade pensionsförmåner. Detta blev exempelvis förhållandet för så gott som alla befattningshavare i 15:e och högre lönegrader vid kommunikationsverken. Nominellt inträdde visserligen en ökning i de fasta pensionerna med en eller annan procent, men då dyrtidstilläggen för de s. k. nyreglerade pensionerna bestämdes skola utgå efter väsentligt ofördelaktigare grunder, blevo i själva verket de *sammanslagda pensionsförmånerna* enligt den nya lagen ej obetydligt mindre. Detta framgick tydligt, sedan genom beslut av 1925 års riksdag de äldre, oreglerade pensionerna höjts i syfte att kunna å såväl reglerade som oreglerade pensioner tillämpa gemensamma dyrtidstilläggsbestämmelser. Det visade sig nämligen vid den omräkning av äldre pensioner, som verkställdes i anledning av sagda riksdagsbeslut, att de pensioner, som beviljats enligt de grunder, som gällde omedelbart före de nuvarande avlönings- och pensionsregleringarnas genomförande, i allmänhet blevo avsevärt *högre* än pensionerna i vederbörande grad enligt de nya pensionsbestämmelserna.

Omstående tabell utvisar skillnaden i pensionsförmånerna enligt 1920 års pensionslag, å ena, och motsvarande äldre pensioner inkl. förhöjning enligt 1925 års kungörelse (nr 280), å andra sidan, beträffande vissa tjänster vid kommunikationsverken.

De nyreglerade pensionerna äro som synes i de anförda fallen väsentligt lägre — i allmänhet omkring 10 % — än de pensioner av äldre typ, varmed de jämförts. Att nuvarande pensioner, som å dyraste ort variera mellan cirka 50 och 57 % av slutavlöningen i vederbörande grad, äro för låga, torde ligga i öppen dag. En höjning av pensionsunderlagen måste därför anses väl-motiverad.

För en sådan höjning tala i nu förevarande sammanhang alldeles särskilda skäl. Genom den föreslagna sänkningen i pensionsåldrarna kommer det stora flertalet befattningshavare vid de nyreglerade verken att nödgas lämna sina befattningar tidigare — i vissa fall ända till 7 år tidigare — än som stadgas i nu gällande pensionsbestämmelser. Den minskning i tjänstemännens inkomster, som alltid följer vid avgång från tjänsten med pension, kommer följaktligen att i motsvarande mån förskjutas till en tidigare tidpunkt eller med andra ord sänkningen av pensionsåldern betyder för tjänstemännen ett avsevärt intrång i deras ekonomiska förhållanden för framtiden. Alldeles oavsett huruvida med den i nu gällande avlöningsbestämmelser vid nyreglerade verk stadgade skyldigheten för tjänsteman att underkasta sig ändrade

Löne-grad	Befattning	Pension enl. före $\frac{1}{7}$ 1920 gällande grunder	Vidstående pension utgår enl. k. k. 280/25 med	Pension enligt lagen $\frac{1}{6}$ 1920	Vinst (+) el. förlust (-) i pensions-hänsende genom övergång till ny stat
1	2	kr.	kr.	kr.	kr.
15	Postassistent	2.950	3.336	3.036	— 300
	Telegrafassistent	2.950	3.336	3.036	— 300
	Kontors- Stations- skrivare	3.024	3.420	3.036	— 384
17	Förste postassistent	3.150	3.564	3.444	— 120
	Förste stationsskrivare ...	3.276	3.708	3.444	— 264
18	Postmästare av kl. 4	3.450	3.900	3.684	— 216
	Telegrafkommissarie av kl. 4	3.250	3.672	3.684	+ 12
	Stationsinspektör av kl. 4 A	3.528	3.984	3.684	— 300
20	Postmästare av kl. 3	3.700	4.188	3.924	— 264
	Kontrollör				
	Telegrafkommissarie av kl. 3	3.550	4.008	3.924	— 84
	Kontrollör				
	Stationsinspektör av kl. 3	3.780	4.272	3.924	— 348
22	Postmästare av kl. 2 B ...	4.000	4.524	4.476	— 48
	Postmästare av kl. 2 A ...	4.300	4.872	4.476	— 396
	Förste kontrollör				
	Telegrafkommissarie av kl. 2	3.850	4.416	4.476	+ 60
	Stationsinspektör av kl. 2	4.284	4.860	4.476	— 384
24	Postmästare av kl. 1 B ...	4.600	5.292	5.076	— 216
	Överkontrollör				
	Telegrafkommissarie av kl. 1 B	4.450	5.088	5.076	— 12
	Stationsinspektör av kl. 1 B	4.536	5.196	5.076	— 120
25	Postmästare av kl. 1 A ...	4.800	5.568	5.400	— 168
26	Överinspektör	5.040	5.808	5.724	— 84

bestämmelser ifråga om pension åsyftats, att tjänstemännen skulle vara förpliktade att underordna sig den i vissa fall rent av revolutionerande förändring i anställningsförhållandena, som den av Kungl. Maj:t föreslagna sänkningen faktiskt innebär — varom mera här nedan — kan det icke vara med billighet och rättvisa överensstämmande, att därest förslaget i vad det avser pensionsålderns bestämmande godtages, tjänstemännen skola helt och hållet bära de ekonomiska följder av nedsättningen i pensionsåldern, som för dem uppkomma. Även om de finansiella förhållandena nu icke medgiva ett accepterande av pensions-sakkunnigas förslag om pensionsunderlagets beräk-

nande efter medeldyrort, synes det dock vara ett rimligt krav att en sådan höjning av pensionsunderlagen vidtages, som i någon mån kompenserar befattningshavarna för den genom pensionsålderns sänkning uppkommande reduktionen i inkomsterna. Den minsta höjning, som härvid över huvud synes kunna ifrågakomma, är den som uppkommer vid en beräkning av underlaget på grundval av den å B-ort utgående lönen. De i 18 och 28 §§ av reglementsförslaget upptagna pensionsunderlagsbeloppen uti lönegraderna (B) 1—30 böra därför ändras till de belopp, som motsvara två tredjedelar av högsta lön å B-ort inom envar lönegrad. I anslutning härtill böra i övrigt härav belingade ändringar i reglementsförslaget vidtagas.

Tjänstemännens bidrag till pensioneringen föreslås i propositionen skola tills vidare utgå med oförändrade belopp. Tekniskt sett innebär emellertid förslaget att pensionsavgifterna skola förändras till pensionsavdrag, vilket medför, att dyrtidstilläggen å vederbörande tjänstemäns avlöningar minskas. Visserligen kommer den föreslagna beskäringen av dyrtidstilläggen icke att bliva så stor för varje tjänsteman, men med hänsyn till dyrtidstilläggens belopp och tjänstemännens avlöningsförhållanden kan den dock icke helt lämnas ur räkningen. Härtill kommer, att tjänstemännen i mellangraderna, såsom 1930 års pensionsakkunniga i sin utredning visat, för närvarande hava att erlægga väsentligt för höga, i vissa fall nästan dubbelt för höga, pensionsavgifter.

Vad angår själva avdragsbeloppen, vilka i förslaget upptagits till samma storlek som de nuvarande pensionsavgifterna, ligger det i sakens natur, att dessa lämpligen icke böra ändras annat än i samband med en ändring av pensionsunderlagen. Om riksdagen vid sakligt bedömande av frågan om pensionsunderlag finner rättvist att höja dessa på sätt ovan ifrågasatts, lära tjänstemännen icke hava något emot, att den jämkning uppåt av pensionsavdragen vidtages, som vid försäkringsteknisk beräkning skulle visa sig nödvändig. Härvid bör dock särskilt beaktas det ovan omförmälda förhållandet, att tjänstemän i vissa lönegrader för närvarande erlægga alldeles för höga avgifter.

Det skall här ingalunda förnekas, att en sänkning av pensionsåldrarna kan vara motiverad ur andra synpunkter än dem, vilka tidigare uteslutande lagts på problemet, nämligen pensionsålderns fastställande med hänsyn till tjänstemännens förmåga att vid viss levnadsålder kunna på ett tillfredsställande sätt sköta sina tjänster. Det är sålunda säkerligen önskvärt att i någon mån kunna förbättra de inom många verk och inrättningar för närvarande synnerligen dåliga befordringsförhållandena, och dessutom är det för samhället av synnerligen stor betydelse, om nya arbetstillfällen kunna beredas åt ungdomen. Så vitt av propositionen framgår, är det främst denna senare synpunkt, som föranlett finansministern till det radikala förslag han framlagt.

Med allt beaktande av de fördelar en sänkning av pensionsåldrarna sålunda kan innebära synes dock vid frågans bedömande denna sida av saken

icke få vara ensamt utslagsgivande. Det måste tillses, att orättvisa icke begås mot de tjänstemän, som beröras av pensionsålderns sänkning.

Finansministern synes vara av den uppfattningen, att stadgandena i avlöningsreglementena för nyreglerade verk därom, att tjänsteman skall vara skyldig underkasta sig »ändring i fråga om pension» samt i pensionsbestämmelserna för tjänstemän med nyreglerad pension, att tjänsteman skall vara underkastad sådana »ändringar i pensionsrätten, som kunna varda fastställda i samband med det statliga pensionsväsendets centralisering» giva statsmakterna rätt eller i varje fall formell rätt att efter gottfinnande och med hur kort varsel som helst sänka pensionsåldrarna. Det torde i anledning härav vara på sin plats att påpeka, att då förstnämnda bestämmelse intogs i avlöningsreglementet för kommunikationsverken, detta skedde av den anledningen, att nytt pensionsreglemente vid 1919 års löneroglering var under utarbetande. Bestämmelsen tog sålunda sikte på och avsåg ett särskilt då aktuellt fall. Avsikten med bestämmelsen var säkerligen icke, att staten skulle erhålla rätt att i all framtid efter gottfinnande ändra sådana grundväsentliga föreskrifter som exempelvis bestämmelserna om pensionsåldern. Till stöd för den av tjänstemännen allmänt hysta åsikten, att avlöningsreglementets ifrågavarande bestämmelse icke längre vore tillämplig, sedan ny pensionslag utfärdats och tjänstemännen redan en gång fått underkasta sig en, såsom framgår av vad i det föregående anförts, i åtskilliga fall ofördelaktig »ändring i frågan om pension», kan anföras det sakförhållandet, att bankoutskottet vid 1920 års riksdag ansåg nödigt att, i syfte att möjliggöra en framtida centralisering av det statliga pensionsväsendet, föreslå de nu gällande bestämmelserna om skyldighet för tjänstemännen att vara underkastade de ändringar i pensionsrätten som i samband med en dylik centralisering kunde varda fastställda. *Det synes också ur konstitutionella synpunkter vara högst tvivelaktigt, huruvida en dylik formell rätt, därest den överhuvudtaget förefinnes för Kungl. Maj:t, skall kunna av Kungl. Maj:t utnyttjas för att på sociala tjänsteförhållandena alldeles ovidkommande skäl sänka pensionsåldrarna.*

I det föregående har framhållits hurusom redan under nuvarande förhållanden den kraftiga inkomstminskning, som inträder för tjänstemannen, då han pensioneras, innebär en allvarlig ekonomisk påfrestning. Under normala förhållanden, då tidpunkten är långt i förväg känd, har dock vederbörande möjlighet att i förväg planera för sig och anpassa sig efter den lägre inkomstnivån.

För de tjänstemän åter, som nu med endast kort varsel bliva nödsakade att i förtid lämna sin tjänst och därigenom gå miste om en väsentlig del av de inkomster, vilka de med all rätt ansett såsom säkra, rubbas däremot alla ekonomiska beräkningar. Ur det ekonomiska trångmål, vari de på detta sätt kunna råka, torde de med sin blygsamma inkomst som pensionärer knappast kunna frigöra sig under sin återstående livstid. Det händer nämligen ej sällan, att en tjänsteman redan under tjänstetiden skaffar sig ett eget hem,

varvid amorteringsplanerna uppgjorts med hänsyn till inkomsterna under den beräknade återstående tjänstetiden. I andra fall avsätts måhända sparmedel av lönen under tjänstetiden i ändamål att vid pensionsålderns inträde kunna anskaffa en egen bostad för den återstående livstiden. Nu bliva kanske dessa strävsamma och skötsamma tjänstemäns vällovliga planer till följd av en statens åtgärd helt omkullkastade.

Att det framlagda pensionsregleringsförslaget väckt förstämning och oro bland dem, som på sådant sätt skulle orimligt hårt drabbas av pensionsålderns sänkning, är icke ägnat att förvåna. Med all rätt måste de anse, att samhället ställer för stora krav på just deras medverkan vid lösandet av de problem, som sammanhånga med arbetslösheten.

Med stöd av det anförda måste det anses rättvist och billigt, att statsmakterna icke underlåta att genom lämpligt avvägda övergångsbestämmelser kompensera den nuvarande äldre tjänstemannastammen för dess förlorade löneförmåner. Enklast och effektivast skulle detta givetvis ske, om vederbörande medgäves rätt att under en övergångsperiod få kvarstå i tjänst intill nu gällande pensionsålder, därest de så önskade. Vill man emellertid på denna väg vinna någon större minskning av arbetslösheten är en sådan utväg givetvis icke framkomlig. Ett lämpligt övergångsförfarande synes däremot vara att låta de tjänstemän, som vid och under den närmaste tiden efter det nya pensionsreglementets trädande i kraft erhålla avsked, under tiden från avskedstagandet till den tidpunkt, då han enligt nu gällande pensionsbestämmelser skolat avgå, uppbära ett pensionstillägg, motsvarande skillnaden mellan, å ena sidan, honom reglements enligt tillkommande pension och, å andra sidan, den till honom omedelbart före avgången tillkommande lönen, den senare i varje fall beräknad efter A-ort. Tiden för dylikt tillägg utgående torde kunna begränsas till högst sex år.

En lämplig åtgärd till minskande av arbetslösheten synes också vara att bereda möjlighet till frivillig förtidsavgång åt äldre tjänstemän. Det kan emellertid ifrågasättas, om ej för syftets vinnande en förbättring av de föreslagna pensionsförmånerna är nödvändig under en viss övergångsperiod. Den närmast till hands liggande förbättringen vore säkerligen att låta tjänsteman, som förslagsvis före den 1 juli 1938 frivilligt avgår ur tjänst, jämlikt bestämmelserna i 17 § 1 mom. av reglements förslaget uppbära förtidspension utan det i andra stycket av sagda moment stadgade avdraget.

Enligt nu gällande pensionslag för kommunikationsverken är pensionsåldern för stationsmästare av klass 5 och klass 6 ävensom för förste kontorist och kontorist vid statens järnvägars trafikavdelning 65 år. I det nu föreliggande förslaget till reglemente angående tjänstepension har med några få i särskild bilaga angivna undantag pensionsåldern för befattningshavare tillhörande lönegraderna 1—12 föreslagits till 60 år och för lönegraderna 13—30 65 år.

Ett genomförande av förslaget skulle således bl. a. innebära, att en stationsmästare av klass 6 skulle tvingas att avgå 5 år tidigare än stationsmästare av klass 5. Något sakligt motiv för olika pensionsåldrar för dessa båda närbesläktade befattningshavaregrupper torde icke kunna påvisas. Det skulle även exempelvis kunna inträffa, att en stationsmästare av klass 6 söker och vinner befordran till stationsmästare av klass 5 vid 59 års ålder. Härigenom skulle han, oaktat de större krav, som i regel ställas på sistnämnda befattningshavare, få kvarstå i tjänst under ytterligare mer än 5 år än som stationsmästare av klass 6.

Samma pensionsålder synes böra gälla för båda dessa befattningshavaregrupper.

Då så låg pensionsålder som 60 år knappast synes kunna vara motiverad för någondera av dessa grupper, synes pensionsåldern för stationsmästare av klass 5 böra sänkas till 63 år och pensionsåldern för stationsmästare av klass 6 böra höjas till samma ålder.

För kontoristerna, som i stor utsträckning äro stationsmästarnas närmaste män och ställföreträdare och vilka tillika med förste kontoristerna rekrytera stationsmästarkåren, bör i konsekvens härmed och med hänsyn till arten av deras tjänst i allmänhet pensionsåldern sättas till 63 år.

Med stöd av vad sålunda anförts hemställes,

att riksdagen ville vidtaga sådana ändringar i det i propositionen nr 222 framlagda förslaget till civilt tjänstepensionsreglemente,

att pensionsunderlagen komma att motsvara två tredjedelar av högsta lönen å B-ort inom vederbörande lönegrad,

att tjänsteman, som avgår från tjänsten före den 1 juli 1941 och som genom pensionsreglementets antagande får sin pensionsålder sänkt, skall övergångsvis under tiden från det han beviljas avsked intill den tidpunkt, då han enligt de omedelbart före den 1 juli 1935 gällande pensionsbestämmelserna skulle varit skyldig avgå ur tjänst äga att utöver den honom tillkommande pensionen uppbära ett pensions-tillägg till beloppet motsvarande skillnaden mellan å ena sidan den för honom fastställda pensionen och å andra sidan den lön, som, därest han kvarstått i sin befattning, skulle utgått till honom å A-ort,

att tjänsteman, som i enlighet med bestämmelserna i 17 § 1 mom. tjänstepensionsreglementet före den 1 juli 1938 frivilligt avgår ur tjänst, må övergångsvis av Kungl. Maj:t kunna medgivas rätt att komma i åtnjutande av förtidspension utan att behöva vidkännas de i andra stycket av sagda moment stadgade avdrag samt

att i bilagan B till civila tjänstepensionsreglementet måtte under »Statens järnvägar» intagas befattningshavarna stationsmästare av klass 5, stationsmästare av klass 6, förste kontorist och kontorist med levnadsålder 63 år.

Slutligen hemställes, att riksdagens vederbörande utskott måtte vidtaga de formella ändringar i Kungl. Maj:ts reglements-förslag, som vid bifall till motionen bliva erforderliga.

Stockholm den 5 april 1934.

R. Lundqvist.

G. Arnemark.

Nils Holmström.

E. Thorell.

Erik Hagberg.
